

DEBATT

VATIKANEN II, PROTESTANTERNA OCH DE KRISTNAS ENANDE

Av WIESLAW PATEK

Den katolska kyrkan är i dag — enligt många mening — något mindre demokratisk än den protestantiska. De troende har inget inflytande när det gäller utnämningar av kyrkoherdar och präster i övrigt och inte heller kan de påverka val av biskopar, vilka i princip utses av överhöghet — fördelningen på herdarna och fårhus är på detta sätt mera konsekvent genomförd. Däremot har ännu i vissa fall statsmakter behållit inflytandet vid nomineringar av biskopar. Den katolska kyrkans struktur jämföres ibland med en upplyst absolut monarki, men då måste man tillägga: mycket upplyst. Dess styrka såväl inåt som utåt vinner på detta, vilket dock inte hindrar att demokratisk anda kommer till uttryck, bl. a. vid påvevalen. Johannes XXIII är inte den förste bondesonen på den heliga stolen och koncilierna, där alltid en mycket fri diskussion tillämpas, utgör ännu ett exempel på detta.

Protestanterna betalar å sin sida ett högt pris för de demokratiska principernas så långtgående genomförande i form av en splittring i flera från varandra oberoende kyrkor. Enbart i USA finns det cirka 250 religiösa samfund, vilka förstås samarbetar, men faktiskt känner sig oavhängiga. Man kan trösta sig med att av USA:s över 60 milj. protestanter två tredjedelar tillhör de tre största kyrkosamfund: baptisterna 20 milj., metodisterna 13

milj. och lutheranerna 7 milj. Katolikerna uppgår emellertid till 33 milj. och är naturligtvis eniga. Alla religiösa riktningar av någon betydelse finns i Amerika och dessutom en mängd mindre betydelsefulla.

Den anglikanska statskyrkan är långt ifrån den enda i Storbritannien. Den presbyterianska — arvtagare av 1600-talets puritaner som faktiskt rent av var kalvinister — är statskyrkan i Skottland och har en frikyrklig ställning i England. Storbritanniens övriga frikyrkor är: romersk-katolska, vilken med sina tre milj. medlemmar är störst, kongregationalisterna, som anser att varje församling — kongregation — skall vara självständig och liksom presbyterianerna förkastar biskopsämbetet samt baptisterna och metodisterna.

I Sverige har vi som bekant en evangelisk-luthersk statskyrka, som står i viss förbindelse med staten och i vissa hänseenden är beroende av denna. Den vill vara en folkkyrka, dvs. öppen för hela folket. Frikyrkorna vill däremot vara fullständigt oberoende av staten och består endast av övertygade kristna. Baptistsamfundet är äldst, följt av metodisterna, vilka fick sin tro av de hemvändande svensk-amerikanerna samt missionsförbundet, frälsningsarmén och pingströrelsen. Tillsammans med ett par mindre frikyrkor räknar de över 300 000 medlemmar. Deras gemensamma intressen

tillvaratas av den Frikyrkliga Samarbetskommittén. 1858 upphävdes det s. k. konventikelplakatet från 1726, vilket förbjöd svenska medborgare att samlas för religiösa möten som inte leddes av en präst i svenska kyrkan (vid Uppsala möte 1593 bestämdes, att alla svenskar skulle bekänna sig till den lutherska läran). Ett par år senare blev det tillåtet att utträda ur svenska kyrkan, förutsatt att man i stället inträdde i något annat kristet samfund. Detta förbehåll avskaffades för tio år sedan. Katolikerna i Sverige räknar i dag omkring 30 000 fördelade på 19 församlingar som sorterar under en biskop i Stockholm. I höstas invigdes en amerikan, John Taylor, till detta ämbete. Taylor har tidigare tjänstgjort bl. a. i Italien och Danmark, men redan nu predikar han på flytande svenska. Det var den första katolska biskopsinvigningen i Sverige sedan reformationens införande för 400 år sedan.

Antalet kristna i världen är nu omkr. 900 milj., dvs. en tredjedel av jordens befolkning. Av de andra stora religionerna finns det över 300 milj. muhammedaner, och omkring 200 milj. buddister. Bland de kristna har katolikerna en absolut majoritet — deras antal närmar sig i dag en halv miljard. De följs av nästan en kvarts miljard protestanter och knappt två hundra milj. ortodoxa, därav mer än hälften boende i Sovjet. Hänsynstagande till den ryska kyrkans attityd orsakade att varken patriarken av Aten eller Konstantinopel blev representerade på det andra Vatikankonciliet som började den 11 okt. 1962 och skall samlas för sin andra session i september 1963. Patriarken »av Moskva och hela Ryssland» dröjde så länge med sitt svar att båda de ovannämnda kyrkoöverhuvudena slutligen svarade nej. Då avbröt Moskva plötsligt tystnaden och skic-

kade i hast två arkimandriter, vilka anlände till flygplatsen i Rom samma dag som konciliet öppnades. På detta tvivelaktiga sätt blev de de enda observatörer för alla ortodoxa kyrkor. Påven Johannes XXIII, vilken i flera år vistats i orienten bl. a. som påvlig delegat i Ankara, led därmed ett oväntat nederlag i samband med konciliet. Han kunde dock trösta sig med närvaron av representanter för samtliga 22 orientaliska riter, som sorterar under Vatikanen och i sin liturgi använder alla möjliga österländska språk, inkl. arabiska. Bättre har det utfallit med protestanterna. På grund av deras ovannämnda splittring var det praktiskt taget omöjligt att erbjuda observatörer från alla kyrkor i varje land. Man begränsade sig till större sammanslutningar såsom Kyrkornas Världsråd, vilket omfattar faktiskt samtliga kristna samfund utom katoliker, till den anglikanska kyrkan, Lutherska världsfederationen, kväkarna, metodisterna, gamla katoliker (Utrecht-unionen), kopter från Egypten, jakobiter från Indien osv. Alla välkomnades med öppna armar av Johannes XXIII, som citerade för de församlade konciliefäderna S:t Augustinus ord: »Antingen vi vill det eller ej är de våra bröder». I alla yttranden som fälldes under hela första sessionen undveks noggrant allt som kunde såra de »separerande bröderna». En gång i veckan, varje tisdag, samlades de andra samfundens observatörer för diskussion med sina katolska värdar och dessa möten förbättrade i väsentlig grad den allmänna atmosfären och den ömsesidiga förståelsen. Det andra Vatikankonciliet (det första avbröts som bekant av de italienska truppernas intåg och påvestatens införlivande med Italien 1870) är hittills det enda i katolska kyrkans historia som inte samlats för någon religiös schism eller kätteri, utan för

att »bevara den kristna lärans heliga arv och förkunna den på ett effektivare sätt». De omkr. 2 700 fäderna — även numerärt ett rekord — med bl. a. ett 60-tal mörkhyade biskopar från Afrika — samlades för första gången utan lekmän. Inga statliga representanter blandade sig denna gång i förhandlingarna, inte heller några universitetsföreträdare hade fått inbjudan. Mötet fick därmed en utpräglad religiös karaktär. Tillfrågad om vad han väntar av konciliet svarade Johannes XXIII: »Att få in frisk luft.» Han tvekade inte för en sekund att förorda en blandad kommission med medlemmar från kommissionen för trosfrågor och sekretariatet för de kristnas enande för att omarbeta förslaget, det s. k. schemat, om »Uppenbarelsens källor», när det visade sig att det förkastades av flertalet församlade, vilka emellertid inte uppnådde den föreskrivna två tredjedels-majoriteten. Utformningen av detta förslag var särskilt viktig med hänsyn till protestanterna och detta begrep omedelbart såväl den helige fadern som flertalet av konciliefäderna. De förkastade som bekant även flera andra förslag, bl. a. sammansättningen av samtliga tio kommissioner. Konciliet har dessutom ett presidium, ett generalsekretariat, fyra sekretariat och en särskild domstol för disciplinfrågor — och Johannes XXIII har inte försvarat den romerska kurian. Tvärtom har han hela tiden sört för att alla inom katolska kyrkan förefintliga åsiktsriktningar och geografiska grupper bereddes plats i konciliet samtliga organ. Detta förhindrade en blockbildning byggd på nationell eller språklig grund. Av de 430 italienska fäderna invaldes slutligen bara 19 i dessa kommissioner, medan tre holländare invaldes av nio och sju polacker av sexton. Till sist var 25 polska biskopar, dvs. 7-8 gånger mer än från de

andra katolska länderna bakom järnridån, församlade i Rom. Det var onekligen en stor seger för kardinal Wyszynski över polska kommunistregimen. Kardinalen var tidigare själv i tre år kommunistisk fånge. Tjeckoslovakiens primas, ärkebiskop Beran, är fortfarande i »fängsligt förvar» och för Ungerns primas, kardinal Mindszenty, tillämpas sedan sex år tillbaka asylrätt på den amerikanska ambassaden i Budapest. Endast överhuvudet för den grekokatolska (namnet är något missvisande) ukrainska kyrkan i f. Östpolen, ärkebiskop Slipyj släpptes på sistone från ryskt fängelse och befinner sig f. n. i Rom.

Konciliet började i tecknet av det sista budet om kärleken till Gud och nästan och har under sin första session inte vänt sig mot någon bestämd världsåskådning. Detta och den heliga faderns vädjan om fred under Kubakrisen — alla hans företrädare utgav förstås fredsappeller i liknande situationer — föranledde Sovjet att offentligt prisa Johannes XXIII och tala om de påstådda »nya vindarna från Vatikanen». Osservatore Romano tog dock klart avstånd från dessa oväntade inviter när den avböjde de polska kommunisternas informella förslag om ev. avslutande av ett konkordat. Kristenheten och kommunismen är oförenliga hette det i en artikel i detta påvens pressrör. Den officiella kämpande statsateismen i Östern liksom likgiltigheten inför Gud i den fria världen är kyrkans och dagens människas värste fiende har det flera gånger stadfästs i Vatikanens tidigare deklamationer. Denna åsikt delas tvivelsutan av alla religiösa samfund.

Utom officiella öppningssammanträden var samtliga förhandlingar sekretessbelagda och det välorganiserade och skickligt ledda pressekretariatet kunde därför i sina dagliga bulletiner endast i allmänhet beskriva

överläggningarna samt ange namn på de som tog till orda. Därför gav ofta de 1 200 presskorrespondenterna fria tyglar åt sin fantasi, bl. a. när det gällde den påstådda konflikten mellan de konservativa »integristerna» och »progresisterna» har den starkt överdimensionerats.

Som ordförande i sekretariatet för de kristnas enande har kardinal Bea uttryckt att: »Efter fyra seklers kamp med på bägge sidor begångna fel och misstag» och trots att »vägen är lång har vi nu i varje fall börjat gå». Ett gensvar kom bl. a. från en protestan-

tisk observatör, dr. Horton, vilken sade: »Vi kan inte nog uttrycka hur viktigt det var för oss att få en klar presentation av den katolska doktrinen. Vi ber Er inte uttunna den utan tvärtom utveckla den vidare. Tro är inte ett block som inte kan ändras, utan snarare en blomma, som ständigt kan blomstra på nytt.» Men som påven själv uttryckte det försiktigt, måste optimismen vara tempererad. Det viktigaste som kunde väntas är dock förändringen i klimatet och detta har faktiskt redan skett.